

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1918 kl. 4 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om anordnande genom statens försorg eller medverkan av bildande förströelser för ungdomen i Sveriges landsbygder.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 125, har herr Alkman hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten, möjligheterna och sättet för statens anordnande av eller medverkan till bildande förströelser för ungdomen i våra landsbygder samt om framläggande av de förslag, vartill denna utredning må föranleda.

Motionen.

I avseende å motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Det lär icke från något håll bestridas, att den av motionären avsedda befolkningsrörelsen, vare sig densamma är riktad åt främmande land eller tager sig uttryck i en förskjutning inom landet av arbetskraften från jordbruket till industrien eller andra näringsgrenar, innebär en synnerlig våda för vår jordbruksnäring och därmed ock för hela vårt folk.

Utskottet.

Bland de orsaker av ekonomisk, social och psykologisk art, som medverka till nämnda folkrörelse, framhåller motionären särskilt såsom en av de allra viktigaste den, som han benämner tråkigheten på landsbygden. Det är, säger motionären uti detta hänseende, i allmänhet icke, som man skulle kunna antaga och som det ofta påstås, oviljan mot de lantliga sysselsättningarna, mot släpet på åkern eller i ladugården, som driver ungdomen bort från hemmet, utan det är isoleringen, vantrevnaden, bristen på jämnårigt umgänge,

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 12 saml. 1 avd. 12 häft. (Nr 17.)

det evigt tunga och för sinnet tyngande enahanda, som blir övermäktigt och som utgör anledningen. Utgående härifrån anser motionären botemedlet vara att bereda landsbygdens ungdom rikare tillfällen än hittills till bildande förströelser och lämpliga nöjen, något som enligt hans mening skulle kunna ske exempelvis genom en för ändamålet bildad centralorganisation, vilken kunde väcka intresse för saken och i sig upptaga såväl befintliga som nybildade lokala kommittéer och föreningar av olika slag samt överlämna till fördelning och användning det statsbidrag, som för ändamålet kunde anses erforderligt. Med den föreliggande motionen avser motionären att få till stånd en utredning om och på vad sätt staten må kunna anordna eller medverka till bildande förströelser för ungdomen i våra landsbygder i ändamål att motverka ifrågavarande befolkningsrörelse.

Med erkännande av det behjärtansvärda i motionens syfte finner sig utskottet dock icke kunna tillstyrka motionärens hemställan. Utskottet anser sig till en början böra framhålla, att enligt utskottets mening bristen på förströelser och nöjen på landsbygden såsom orsak till flykten därifrån ej spelar den väsentliga roll, som av honom angives, och detta så mycket mindre, som det ej lär vara så illa beställt med möjligheterna för landsbygdens ungdom att erhålla förströelse, som motionären synes antaga. Tvärtom torde ifrågavarande behov i stort sett vara ganska väl tillfredsställt, och åtskilliga verksamhetsriktningar av skilda slag sträva att ytterligare tillgodose detsamma. I sådant hänseende må särskilt erinras om folkhögskolornas sammanförande av befolkningen till högtidsstunder och förströelser samt om föreläsningssamheten, folkbiblioteken och studiecirkelarna, vilka sistnämnda på sitt program upptagit jämväl tillgodoseende av ungdomens nöjesliv genom anordnande av samkväm, musik- och lekaftnar. Goodtemplarorden och andra nykterhetsföreningar samt åtskilliga av arbetarorganisationerna förena ock med sina huvudsakliga uppgifter en liknande verksamhet. Idrottslivet är statt i tillväxande. Fosterländska fester, hembygdsfester, skyttefester, ungdomsmöten, nykterhetsfester m. m. anordnas allt som oftast. Utskottet förbiser härvid ingalunda, att tillgången till förströelser och nöjen ej kan vara lika rik och omväxlande på avlägsnare och mindre tätt bebyggda som på centralare belägna och folkrikare trakter. Även till de förra torde emellertid åtskilliga av de nyss angivna verksamhetsgrenarna sträcka sig, och ej heller där lär livet te sig så hopplöst enformigt och nöjesfattigt, som motionären velat göra gällande, vartill ock den omväxling som lantarbetet i sig själfvt bjuder, i sin mån torde bidraga. Men även om, på sätt motionären påyrkar, genom statens medverkan ytterligare tillfällen till förströelser och nöjen skulle kunna beredas, lär det dock ej kunna undvikas, att den ifrågasatta verksamheten huvudsakligen måste koncentreras till de centralare platserna, och det borde

kunna antagas, att, i den mån dessa platser komma att erbjuda rikare tillfällen till förströelser, ungdomen i högre grad än hittills skall dragas till desamma och sålunda åstadkommas verkningar rakt motsatta de av motionären avsedda.

Åtskilliga av de företag, som på sätt förut antytts verka för åstadkommande av förädlade förströelser, åtnjuta ekonomiskt stöd av statsverket och de nya krav, som i sådant hänseende kunna framkomma, lära, därest verksamheten därav är förtjänt, icke komma att avvisas. Härvid kan erinras om att innevarande års riksdag beslutat att hos Kungl. Maj:t begära utredning om understöd åt s. k. hembygdsörer. Medverkan från statens sida uti ifrågavarande avseende saknas således ej. Att staten därutöver jämväl skulle åtaga sig anordnandet av förströelser och nöjen synes utskottet ej lämpligt eller tillrådligt. Det ligger enligt utskottets mening i sakens egen natur, att det enskilda initiativet härutinnan måste göra sig gällande och att statens verksamhet framgent som hittills måste inskränkas till att vara stödjande i ekonomiskt hänseende åt sådana verksamhetsriktningar, som efter prövning i de särskilda fallen finnas vara därav förtjänta. Oavsett svårigheterna för åstadkommandet ej mindre av en gemensam organisation för företag av så skiftande och olikartad natur i fråga såväl om mål som medel än även erforderlig kontroll, torde säkerligen ett ingripande från statsmakternas sida såsom anordnande och ledande mera verka tyngande och hindrande än skapande och utvecklande.

Motionärens förslag i fråga om understöd från det allmännas sida åt enskilda föreningar för uppförande av samlingslokaler för ifrågavarande ändamål anser utskottet redan av kostnadsskäl böra avvisas. Härtill kommer att erforderlig kontroll över användandet av dylika lokaler svårigen skulle kunna anordnas. I varje fall skulle övervakande av i sådant hänseende givna föreskrifters efterlevnad lätteligen giva anledning till konflikter, från vilka staten bör hållas främmande. I Tyskland, vars exempel motionären anser föredömligt, har ej heller, såvitt utskottet känner, statligt utan kommunalt understöd lämnats för sådant ändamål. De så kallade »Gemeindehäuser», torde för övrigt ej kunna fullt jämföras med de av motionären föreslagna lokalerna, och den tyska organisationen för »Volksunterhaltung», har tillkommit uteslutande på enskilt initiativ, ehuru denna verksamhet liksom exempelvis vår folkbildningsrörelse åtnjuter understöd av statsmedel.

Med vad utskottet nu anfört, vill utskottet ingalunda hava förnekat, att även de av motionären framhållna omständigheterna i särskilda fall kunna medverka uti av honom angivna hänseende. Att inom ramen för ett utskottsbetänkande lämna en uttömmande redogörelse för alla de olikartade och skiftande, i varandra mer eller mindre ingripande omständigheter och förhållanden, vilka tillsammans skapa de kraf-

ter, som framdriva den ifrågavarande befolkningsrörelsen och för de åtgärder, som kunna vara ägnade att motverka densamma, låter sig givetvis icke göra, utan måste utskottet inskränka sig till att framhålla några av de enligt utskottets mening viktigaste synpunkterna. Vad särskilt jordbruket beträffar torde jämte den i nationallynnet inneboende äventyrs- och vandringslusten samt begäret att förvärva ökat vetande och vidgad erfarenhet förnämsta anledningarna till avfolkningen av landsbygden vara att hänföra till motiv av social och ekonomisk art. I samma mån som industrien utvecklas, blir konkurrensen om arbetskraften mellan densamma och jordbruket allt hårdare, och i denna strid är, såsom erfarenheten giver vid handen, jordbruksnäringen under nuvarande förhållanden underlägsen. Industriens förmåga att betala större kontant arbetslön, den bestämda arbetstiden, den mången gång åtminstone rent kroppsligt sett lättare arbetet och känslan av större oberoende i jämförelse med jordbrukets lägre avlöningsförmåner, mera tyngande arbete samt större bundenhet och beroende av husbonden tynger vågskålen till förmån för industrien. Det gäller således att höja jordbrukets produktionsförmåga genom större intensitet, förbättrade arbetsmetoder och personlig utbildning och därigenom stärka dess förmåga att bereda sina utövare ej blott ägarne utan ock arbetarne tryggare ekonomiska och sociala levnadsvillkor. I den mån detta kan ske, skapas ock, med understöd av jordbruksarbetets naturliga betingelser att skänka tillfredsställelse och arbetsglädje, den bästa förutsättningen för bevarandet av arbetskraften åt jordbruket. Såsom motionären jämväl påpekat, är såväl från det allmännas som från enskildas sida uppmärksamheten riktad härpå och har tagit sig uttryck i åtskilliga åtgärder av olikartade slag i nu angivna syfte. På denna väg bör man enligt utskottets mening gå vidare, därest man skall kunna råda verklig bot för det av motionären överklagade missförhållandet.

I detta sammanhang anser sig utskottet till jämförelse med det av motionären framställda behovet av sådana förströelser och nöjen, som enligt sin natur måste vara förlagda utom hemmet, böra framhålla detsammans och hemlivets stora betydelse uti nu förevarande avseende. Allmänt klagas över att hemmet mer och mer förlorar sitt inflytande över ungdomen. I detta hänseende har säkerligen nöjeslivet, med den utveckling detsamma redan fått, spelat en roll, som ingalunda varit av enbart välgörande art. Och detta förhållande manar till försiktighet i fråga om vidare utveckling därav. Givetvis är det icke enbart nöjeslivet, som orsakat att hemmet numera i regel icke har den samlande, enande och kvarhållande makt som fordom, utan därtill bidra en mångfald faktorer, av vilka åtskilliga ej äro direkt åtkomliga för påverkan utifrån. Vad som på upplysningens väg eller eljest kan göras för hemlivets reformerande till större förmåga att skänka sina medlemmar trev-

nad och livsglädje, torde emellertid vara förtjänt av synnerlig uppmärksamhet från det allmännas sida och de verksamhetsgrenar, som inriktat sig härpå såsom exempelvis hemslöjden, undervisningen i huslig ekonomi samt andra husliga sysselsättningar och dylikt synes utskottet böra av det allmänna kraftigt understödjas.

Då utskottet således, såsom av det anförda framgår, hyser den uppfattningen, att ett ingripande från statens sida i enlighet med de av motionären angivna riktlinjer icke är för ifrågavarande ändamål erforderligt eller lämpligt, hemställer utskottet,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 30 april 1918.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell, Bergman, Hulting, Schyller, Oscar Olsson, Lillienau* och *Malkolm Petterson*.

Reservation

av herrar *Bergman, Malkolm Petterson* och *Oscar Olsson*, vilka ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Ifrågavarande förslag motiveras av motionären i första hand genom ett framhållande av den stora vikten av att finna nya och verksamma medel i kampen mot »flykten från landsbygden», vilken befolkningsrörelse allmänt anses och måste anses såsom ett samhällsont och en nationalfara. Säkerligen äro, enligt utskottets mening, de ekonomiska förhållandena den starkare drivkraften i denna rörelse, om det än icke bör bestridas, att i synnerhet i avlägsna bygder känslan av enslighet och tyngd, särskilt under de långa höst- och vinterkvällarna, kan bidra att ställa stadslivets lockelser i frestande belysning. Det äger nog sin riktighet att, såsom motionären påpekat, den

hos oss till följd av det laga skiftet allmänt företagna utflyttningen från de gamla byalagen till ensamt liggande gårdar ytterligare förstärkt den känsla av andlig isolering, som redan den klimatiska miljön under den mörkare årstiden är ägnad att framkalla.

Utskottet saknar här anledning att yttra sig rörande de förhållanden av rent ekonomisk eller allmänt social natur, som samverka till den ovan nämnda befolkningsrörelsen; det måste begränsa sig till den sida av frågan, som i motionen beröres. Utskottet finner den sak det sålunda gäller vara av synnerlig vikt närmast ur andra synpunkter än den av motionären närmast berörda. Det gäller icke minst att skydda landsbygden från det sämre nöjeslivet, vars förflackande former hota att söka sig ut även dit från städerna. Ett sådant skydd skulle verksammare möjliggöras, om staten i tid vidtogs kloka åtgärder för stödjande av de strävanden, som gå ut på att tillgodose samhällsintresset även i form av goda och förädlade förströelser.

Vid en blivande utredning bör förutsättas, att eventuella åtgärder nära anknytas till den allmänna folkuppfostran, som staten redan understödjer, ehuru de i motionen framförda synpunkterna hittills därvid icke torde fått sitt behöriga beaktande. Det gäller att i den mån lämpligen ske kan förena nytta och nöje, att i ett enhetligt fattat folkbildningsarbete uppmärksamma icke minst sådana bildningselement, i vilka båda dessa faktorer inneslutas — man kan därvid exempelvis tänka på en allmännare utbredning av bok och slöjdstugor på landsbygden. Folkbiblioteksverksamheten har, som bekant, redan i sin mån främjats genom vissa nykterhets- och arbetarorganisationers studiecirkelrörelse, vilken även beaktat det i motionen framställda önskemålet, ehuru bristande tillgång på medel hittills hindrat dess fullföljande i större utsträckning. Den med stort intresse motsedda, under bildning varande föreningen för landets jordbruksungdom har redan från början visat sig äga öppen blick för den i motionen berörda frågan. Folkhögskolorna ha i sin verksamhet möjligheter att taga en viss ledning i dessa strävanden. Särskilt beaktansvärd synes oss den omständigheten vara, att, vid en enquête hos folkhögskolornas ledare, så gott som alla funnit åtgärder i motionens syfte önskvärda. Ingen torde bättre än dessa män äga förutsättningar att bedöma hithörande frågor. Det finnes sålunda, som motionären också påpekat, en redan lagd grund att bygga på.

En av de kraftigare bidragande orsakerna till sämre nöjesanordningar har ofta varit den ekonomiska svårighet, vari folkliga föreningar befunnit sig med avseende på sina lokaler. Skrupelfria exploatörer av en okritisk ungdoms naturliga nyfikenhet och nöjeslust ha bjudit förledande hyror för att få disponera lokalerna för varjehanda värdelöst eller neddragande tidsfördriv. Den i motionen förutsatta utredningen om möjligheten av understöd av all-

männa medel för samlingslokaler torde dock böra utgå från synpunkten, att dylika understöd endast med stor varsamhet kunna lämnas. Då byggnader för hithörande ändamål säkerligen kunna uppföras så, att de samtidigt fylla även andra behov, såväl kommunala som enskilda föreningars, böra eventuella statsbidrag kunna hållas inom mycket måttliga gränser och ändå väl fylla sitt ändamål att uppmuntra dem, som motverka de sämre förströelserna. På enskilt initiativ har exempelvis inom Värmlands län en fond bildats för liknande syfte. Det har visat sig, att den med ganska blygsamma medel dock kunnat verka till mycket stor nytta. Ett mindre bidrag av statsmedel, där enskilda sådana strävanden i sund riktning framträdde, skulle i avsevärd grad underlätta en önskvärd motverkan av sämre nöjesliv och ett främjande av andlig kultur och vakenhet bland vårt folk.

Med stöd av vad nu anförts, hemställer utskottet,

att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpliga åtgärder för att å den svenska landsbygden motarbeta nöjeslivets urartning och uppmuntra strävanden för åstadkommande av bildande, väckande och förädlande förströelser för dess ungdom, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill denna utredning må föranleda.»